

Sametingets tilbakemelding til KD på utredningsrapporten fra NDU-utvalget

I. Generelle kommentarer fra Sametinget om rapporten

Hovedforslaget i utvalgets innstilling er at de sentrale delene av universitetsmuseenes samlinger, observasjoner og kunnskap skal være digitalt tilgjengelig og tilrettelagt for brukerne i samfunnet.

Sametinget mener at utredningsrapporten er utformet på en oversiktlig og grei måte. I tillegg gir rapporten en forholdsvis god oversikt av de samiske samlingene som fortrinnsvis Tromsø museum, Universitetsmuseet (TMU) ved Universitetet i Tromsø og Vitenskapsmuseet (VM) ved NTNU innehar.

Rapporten forteller at **Tromsø museum, Universitetsmuseet (TMU)** har samisk gjenstandssamlinger, samisk kulturhistoriske registreringer, samisk etnografisk arkiv, boksamling og avisutklipp (NDU:151 vedlegg 9.2.2).

Videre sier rapporten at **vitenskapsmuseet (VM)** har samisk etnografiske samlinger som for det meste inneholder sørsamiske gjenstander fra Midt-Norge, men innehar også en del lulesamiske gjenstander. Samlingen inneholder både gamle ting og gjenstander laget på 1900-tallet, og hovedstykket i samlingen er en runeemme fra privatsamlingen til biskop Ernst Gunnerus (NDU:143; 141 vedlegg 9.1.6.2).

Universitetsmuseene forvalter betydelige natur- og kulturhistoriske samlinger, og har dessuten lang erfaring knyttet til registrering, forvaltning og formidling av dette materialet. Sametinget deler utvalgets syn om at **NDUs primæroppgave** blir å formidle dette samlingsinnholdet i digitalisert form til sentrale brukergrupper innen forskning, forvaltning, skole og allmennhet.

Sametinget kommenterer at *historien om Lises dolk* med påfølgende registrering, digitalisering, sortering og formidling av kunnskap er et særdeles godt eksempel på hvordan praktisk bruk av NDU kan foregå i fremtiden. Men for å realisere **visjonen om NDU** som et brukervennlig verktøy som også hevder seg internasjonalt, vil det være mange utfordrende oppgaver som må løses. I tillegg til det økonomiske perspektivet, vil disse oppgavene kreve store tids- og forvaltningsmessige ressurser.

Sametinget mener at NDU får en **krevede oppgave** for å nå målet om å skape **begeistring og interesse** for materialet som museene forvalter. Dessuten må et fremtidig NDU fungere som en **primus motor** som fremmer engasjement ved universitetsmuseene slik at forskere og forvaltere får lyst til å formidle kunnskap i en større sammenheng.

II. Tilbakemelding på:

a. Utvalgets forslag til mandat for NDU

Sametinget er hovedsakelig enig med utvalgets forslag til **mandat, myndighetsområde og styringsvirkemidler for NDU**, som primært tar utgangspunkt i de kjennetegn ved NDU slik de er formulert i St.meld. nr. 15 (2007-2008) *Tingenes tale*, og som er utformet i seks hovedpunkt (NDU:98-100).

Kort oppsummert mener utvalget at NDU skal være et felles digitalt universitetsmuseum for universitetsmuseene i Norge. NDU skal organiseres i henhold til § 1-4 (4) i lov av 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler med eget styre og egen daglig leder. NDU skal lokaliseres til Universitetet i Oslo. De økonomiske og administrative sidene ved organisasjonen skal reguleres av avtaler inngått mellom KD og Universitetet i Oslo og i en mer detaljert avtale mellom styret i NDU og Universitetet i Oslo.

Utvalget sier videre at NDU skal ledes av et styre på ni medlemmer der fire oppnevnes av KD, fire oppnevnes av Universitets- og høyskolerådets museumsutvalg (UHR M) og ett medlem velges blant de ansatte. Styret har det overordnede ansvaret for virksomheten. Dette innbefatter løpende drift, tilrådinger om tilsetninger og prioritering av oppgaver innenfor de rammene som ligger i mandatet og de årlige tildelingsbrevene. Styret skal vedta strategiske planer, årsbudsjett, økonomiplan, godkjenne årsmelding og regnskap, sende inn årlige budsjettforslag og rapportere om virksomheten til KD.

Videre mener utvalget at NDU skal være et nettbasert museum som formidler materiale fra universitetsmuseene der brukernes behov er styrende for oppbygging og utvikling av portalen. NDU skal stimulere til formidling innad i museene, mellom universitetsmuseene og mellom universitetsmuseene og andre museer. Hovedoppgaven til NDU er å være en utviklingsaktør innen digital tilgjengeliggjøring og formidling der NDU har en spisskompetanse innen digital formidling. Et av virkemidlene til NDU er å forvalte prosjekter som skal utvikle databaser, bidra til ny digitalisering og til økt formidling gjennom portalen. Styret skal oppnevne faggrupper, som består av ansatte ved universitetsmuseene, og som fungerer som bindeledd mellom museene og NDU.

Utvalget mener videre at NDU skal ha en fast stab med ansvarlig daglig leder og juridisk kompetanse, en IT-seksjon med datafaglig kompetanse og en formidlingsseksjon med kompetanse innen fagdidaktikk.

Videre mener utvalget at NDU må ha god innsikt i museenes virksomhetsområder: forskning, forvaltning og formidling. Kunnskapsdepartementet kan endre mandatet etter samråd med Universitets- og høyskolerådets museumsutvalg.

Utvalgets primære forslag **vedrørende de økonomiske og administrative ressursbehovene** er at fyrtårnet NDU vil koste 50 millioner kroner årlig. Det vil i tillegg være behov for en oppstartsinvestering på 1,4 millioner kroner (NDU:104). Sametinget er inneforstått med at ressursbehovene er beregnet på bakgrunn av enten omfordeling av midler fra andre budsjettposter fjernet fra universitetenes eller videreutvikling og påbygging av MUSIT med lokalisering til Universitetet i Oslo.

b. Hvorvidt mandatet til NDU svarer til hovedutfordringene

Sametinget er i grove trekk fornøyd med utvalgets utforming av mandatet for NDU, og mener at det på de fleste områdene svarer til utfordringene og kjennetegnene ved NDU slik de er formulert i St.meld. nr. 15 (2007-2008) *Tingenes tale*.

I meldingen stiller regjeringen krav til felles databaseløsninger og tekniske plattformer, krav til at NDU skal stimulere til formidling innad i museene, mellom universitetsmuseene og mellom universitetsmuseene og andre museer. Regjeringen stiller også krav til at de ulike brukergruppene, dvs. forskning, forvaltning, skole og allmennheten, skal ha egne nettportaler, og krav til at brukernes behov skal være styrende for oppbyggingen og utviklingen av NDU.

Sametinget deler utvalgets syn om at det er en avgjørende faktor at NDU har tillit hos de enkelte universitetsmuseene, og at det derfor er hensiktsmessig at halvparten av styrerepresentantene velges av Universitets- og høyskolerådets museumsutvalg.

I mandatet har utvalget fått i oppdrag å komme med minst to forslag til hvordan et fremtidig NDU bør organiseres, der ett er basert på dagens økonomiske rammer. Utvalget mener at etablering av NDU med hensyn til lavest mulig ressursbehov kan gjennomføres enten ved omfordeling av midler fra andre budsjettposter fjernet fra universitetenes eller ved videreutvikling av MUSIT med lokalisering til Universitetet i Oslo. Utvalget anbefaler primært det første alternativet med omfordeling av midler.

Det er også en del av mandatet å utrede hvordan et NDU best kan utvikles, og utvalget kommenterer at det vil koste å etablere portalen. Videre slår utvalget fast at det vil bli umulig å etablere organisasjonen innenfor dagens økonomiske rammer, med de kjennetegn som stilles opp i St.meld. nr. 15 (2007-2008) *Tingenes tale*. Utvalget kommenterer at et slikt NDU vil ikke kunne svare til målet i meldingen om å være best i verden på digitalisering innenfor universitetsmuseenes ansvarsområde.

c. Hvorvidt mandatet til NDU er godt egnet til å legge føringer for NDU med de visjoner som tegnes i St.meld. nr. 15 (2007-2008)

I St.meld. nr. 15 (2007-2008) *Tingenes tale* slår regjeringen fast at NDU skal ha som mål om å bli **verdensledende på digitalisering innenfor universitetsmuseenes ansvarsområde** (St.meld. nr. 15 (2007-2008): 34).

For at universitetsmuseene skal bli **verdensledende på nettbasert formidling** mener utvalget at NDU skal: (1) Utvikle samhandlingsarenaer og oppnå merverdier ved å drive målrettede prosesser og prosjekter som inkluderer alle universitetsmuseene; (2) Plassere universitetsmuseene som en viktig aktør i den *digitale allmenningen*; (3) Utvikle en felles digital formidlingsstrategi for alle universitetsmuseene; (4) Utvikle, etablere og drifte felles systemer for ontologier og tesauruser innen natur- og kulturhistorie; (5) Øke innsatsen på utvikling av felles samlingsdatabaser som er effektive plattformer for formidling; (6) Samordne innsamling, digitalisering og kvalitetssikring av objekter i samlingene.

Sametinget mener at **tanken om å være verdensledende på digitalisering er god**, men i realiteten er det urealistisk å ta mål av seg om å være best på alt innenfor det digitale feltet. Derfor må det foretas prioriteringer der brukergruppens behov er styrende. Forvaltning, forskning og høyere utdanning vil for eksempel ha behov for **tilgang til det samlede museumsmaterialet**, mens allmennheten og skoleverket vil ha et **større behov for en visuell form** som gir rom for læring, fortelling og underholdning.

Et av kravene i utvalgets mandat er at NDU skal ha egne nettportaler for de ulike brukergruppene, men om de ulike portalene skal samles i én overordnet portal er et underordnet spørsmål. En konsekvens av mandatet er at NDU må møte hver brukergruppe som én felles enhet og ikke som seks ulike universitetsmuseer.

Sametinget mener at **målet med et fremtidig NDU** må være at merverdien med formidling via én felles portal er større enn summen av det de seks universitetsmuseene kan tilby hver for seg. Dette betyr at portalen må ha en egen design og et brukergrensesnitt som er tilpasset de ulike brukergruppene, og samtidig må NDU vise tilbake til de museene som har ansvar for materialet.

For å nå målet om å gi hele museumsfeltet et formidlingsløft, er et av kravene i utvalgets mandat at etablering av et NDU skal stimulere til formidling mellom de ulike universitetsmuseene og andre museer.

d. Utvalgets forslag til organisering av NDU

Kunnskapsdepartementet ba utvalget om å komme med minst to forslag til hvordan et fremtidig NDU bør organiseres, der ett av forslagene skulle være basert på dagens økonomiske rammer.

Kunnskapsdepartementet styrer universitetsmuseene indirekte gjennom universitetene, og i tildelingsbrevene setter KD opp overordnede mål for virksomheten. Universitetene skal blant annet bidra til digitalisering av museumssamlingene, men det er opp til universitetsstyrene selv å legge opp strategier innenfor gitte rammer og styringssignaler. I tillegg styrer departementet universitetene gjennom årlige etatsstyringsmøter. I kjølvannet av at oppfølgingen av universitetsmuseene ikke var god nok, varslet KD at de ville innføre egne møter mellom departementet, universitetsledelsene og universitetsmuseene. Og for å bedre styringen av universitetsmuseene innførte KD 01.01.09 en egen forskriftshjemmel i universitets- og høyskolelovens § 1-4 (2) vedrørende samarbeid og ansvarsfordeling mellom universitetene.

For å kunne prioritere hvilke områder NDU bør satse på og i hvilken rekkefølge, må NDU ha god oversikt over hele museumsfeltet, hva som er trendene innen digital formidling og kommunikasjon, samt være godt orientert om hva som rører seg i samfunnet. NDU må være i stand til å stimulere universitetsmuseene på en målrettet måte for eksempel gjennom prosjekter. NDU kan enten initiere prosjekter med deltakelse fra universitetsmuseene, eller lyse ut prosjektmidler til universitetsmuseene. Utfallet blir at prosjektene stimulerer universitetsmuseene til samhandling, og prosjektene bør organiseres gjennom faggrupper fra universitetsmuseene. NDUs styre bør bestemme strategier, rammer og utlysningstekster for prosjekter.

Som et bindeledd mellom universitetsmuseene og NDU mener utvalget at det er hensiktsmessig å videreføre samme konsept som MUSIT som er organisert i faggrupper med ansvaret for utviklingen innen et bestemt område. NDUs styre bør opprette faggruppene etter anbefaling fra NDUs administrasjon.

I tillegg til prosjektteam, foreslår utvalget en modell for intern organisering av NDU som består av ledelse, stab, IT-seksjon og formidlingsseksjon (NDU: 90-91 og figur 3).

Utvalget foreslår også en modell der de beskriver hvordan de har tenkt at NDU organiseres i forhold til universitetene og universitetsmuseene (NDU: 92-93 og figur 4): KD og universitetsmuseene velger sine representanter til NDUs styre. KD er eier av universitetene som videre er eiere av universitetsmuseene. Styret for NDU styrer NDUs administrasjon som utvikler prosjekter. Universitetsmuseene samarbeider seg i mellom og innad i hvert enkelt museum for best å kunne dra nytte av NDU. NDU formidler universitetsmuseenes samlinger til målgruppene. NDU samhandler med den digitale allmenning, og rapporterer til KD (NDU: 92-93 og figur 4).

Utvalget viser til fire organisasjonstyper som i utgangspunktet er aktuelle for NDU: (1) aksjeselskap, (2) særlovsselskap, (3) tradisjonelt forvaltningsorgan, og (4) forvaltningsorgan forankret i bestemmelsen i § 1-4 (4) i universitets- og høyskoleloven (1-4-4 organisasjon). I motsetning til organisering av NDU som et forvaltningsorgan, mener utvalget at avstanden mellom universitetsmuseene og NDU vil bli større med organisering som aksjeselskap eller særlovsselskap.

Sametinget deler derfor utvalgets syn om at NDU ikke bør organiseres som aksjeselskap eller særlovsselskap, fordi det er en avgjørende faktor at NDU har en organisatorisk nærhet til universitetsmuseene.

Forvaltningsorganer er hovedformen for organisering av statlig virksomhet, og omfattes av det regelverket som gjelder for statsforvaltningen. Forvaltningsorganer kan gis unntak fra administrative lover, forskrifter og andre regler gjennom særskilte faglige, økonomiske eller personalmessig fullmakter. Et eksempel er universiteter og høyskoler som er budsjetterte forvaltningsorganer med særskilte fullmakter nedfelt i universitets- og høyskoleloven.

Utvalget mener at organisering av NDU som et forvaltningsorgan forankret i universitets- og høyskoleloven § 1-4 (4) (1-4-4 organisasjon) vil være mer fleksibel enn et tradisjonelt forvaltningsorgan. Organiseringen av Artsdatabanken har klare paralleller til den organiseringen av NDU som utvalget anbefaler (NDU:96 og vedlegg 9.3:157; *Mandat for Artsdatabanken*).

Sametinget ser at det vil være store utfordringer knyttet til styring, finansiering, og eierskapet av NDU. Hovedmålet med NDU er at det skal bli mye mer enn det MUSIT og universitetsmuseene hver for seg er ment å være, og derfor må NDU organiseres på en annen måte enn disse.

Sametinget mener at NDU må bli et organ som er i stand til å foreta nødvendige prioriteringer, til å kunne skjære igjennom og gjøre valg der det er behov for felles løsninger. Sametinget ser at, for å kunne definere og koordinere kompliserte oppgaver, må organisasjonen være kompetent, ha gjennomføringsevne og være beslutningsdyktig. Hvis NDU skal bli en utviklingsaktør for universitetsmuseene, påpeker Sametinget at det trengs en organisasjonsform som bidrar til utvikling av disse egenskapene.

Sametinget er enig med utvalgets forslag om at NDU bør organiseres med en sentral enhet som har et spesielt ansvar på området, og denne sentralenheten samarbeider med hvert enkelt universitetsmuseum. Men til tross for at det er viktig at de sentrale funksjonene i NDU er samlokalisert, og at organisasjonen bør beholde og videreutvikle kompetansen som er bygget opp i DUG og MUSIT der de operative delene av MUSIT er tilknyttet Universitetet i Oslo, deler ikke Sametinget utvalgets syn om at NDU må lokaliseres til Oslo.

e. Hvorvidt organisering og styringsvirkemidler er hensiktsmessig i forhold til det mandat som er foreslått for NDU

Kunnskapsdepartementet har 4 ulike styringsvirkemidler som peker seg ut i styringen av NDU: (1) De kan tydeliggjøre kravene til NDU gjennom målene i de årlige tildelingsbrevene; (2) De kan styre gjennom årlige møter med universitetene og universitetsmuseene; (3) De kan styre NDU gjennom en egen forskrift; (4) De kan styre NDU ved å bevilge midler over statsbudsjettet.

I St.meld. nr. 15 (2007-2008) *Tingenes tale* skriver KD at forskningsresultatene ved universitetsmuseene ikke når ut i tilstrekkelig grad (St.meld. nr. 15 (2007-2008): 28). Sametinget mener at en forklaring på dette kan være at det vitenskapelige personalet ved museene har betydelig frihet til å prioritere sine arbeidsoppgaver selv. Dette innebærer at den enkelte forsker naturlig nok vurderer sitt eget forskningsarbeid som viktigere enn å tilgjengeliggjøre data for å dele dem med andre.

Sametinget mener at NDU må bygges opp slik at det fungerer optimalt i feltet mellom det å ha gjennomslagskraft til å foreta nødvendige prioriteringer og det å ha nødvendig legitimitet ved de enkelte universitetsmuseer. NDU skal først og fremst være et verktøy til å formidle universitetsmuseenes samlinger.

Sametinget ser også at det er hensiktsmessig at NDU organiseres på en slik måte at de ulike universitetsmuseene føler et nært eierskap til NDU. Dette vil føre til at NDU oppfattes som en naturlig fasilitet som universitetsmuseene kan benytte for å få løst sine oppgaver innen digital tilgjengeliggjøring og formidling.

f. Sammenhengen mellom mandat, organisering, styringsvirkemidler og myndighetsområde

Sametinget mener at det vil være viktig at et fremtidig NDU innrettes slik at tilgjengeliggjøring og formidling av universitetsmuseenes samlinger ses i et helhetlig perspektiv. Dette innbefatter universitetsmuseenes rolle og behov, samt hvordan NDU skal finne sin plass nasjonalt og internasjonalt. Et NDU må ha den nødvendige kompetanse på et overordnet nivå, og det er særlig viktig at portalen har riktig prosjekt- og prosesskunnskap. Denne kunnskapen må være sentral i NDU slik at portalen kan styre, koordinere og sammenføre spredte prosjekter, ideer og mennesker ved de ulike universitetsmuseene.

Sametinget er enig med utvalget om at det ligger store utfordringer i utformingen av NDU for å få organisasjonen slagkraftig og samtidig ha legitimitet ved de enkelte universitetsmuseene og de ansatte. En slagkraftig organisasjon vil kreve en viss grad av sentralisering, og det er viktig at sentraliseringen kjennes rettmessig ved de enkelte museer. Universitetsmuseene må derfor være godt representert i styringen av NDU. Videre mener utvalget at styrende organer i NDU ikke bør velges av universitetene, fordi regjeringen har poengtert at universitetene ikke alltid har vist vilje til å prioritere universitetsmuseene og dermed er det fare for at alt blir som før (St.meld. nr. 15 (2007-2008):39).

Sametinget deler utvalgets syn om at et fremtidig NDU bør frikobles fra universitetene. Universitetsmuseene vil gjennom NDU være bedre tjent med å kunne utvikle prosjekter og ta avgjørelser mer direkte uten å måtte gå veien gjennom universitetene. Fellesnevneren for alle universitetene og universitetsmuseene er Kunnskapsdepartementet. I forbindelse med styringsvirkemidler og budsjett er Sametinget enig med utvalget om at NDU bør organiseres direkte under KD, fordi en modell der KD fremstår sentralt også vil virke styrkende på hvert enkelt universitetsmuseum.

I organiseringen understreker utvalget at NDU må ha legitimitet både hos ledelsen og på grunnplanet ved hvert enkelt universitetsmuseum. For å fremme identifisering, må universitetsmuseene delta i det faglige utviklingsarbeidet i NDU. Ledelsen ved universitetsmuseene får en viktig oppgave med å forankre NDU ved hvert enkelt universitetsmuseum. NDU må organiseres slik at det er nær kontakt med de ansatte ved museene, og avstanden må minimaliseres slik at det blir nær faglig kontakt mellom ansatte sentralt og lokalt.

Sametinget deler utvalgets syn om at det vil være store utfordringer knyttet til identifiseringsspørsmålet. For å hindre at NDU visker ut det enkelte universitetsmuseum, må profilen til NDU bygges opp slik at noen sentrale infrastruktur- og formidlingstjenester er enhetlige og obligatoriske. Spesialkompetansen fra hvert enkelt museum må trekkes inn i sentrale utviklingsprosjekt, samtidig som at universitetsmuseene opprettholde en selvstendig faglig profil der de arbeider ut fra egne regionale forankringer. Utfordringen understreker betydningen av at avstanden mellom de sentrale delene av NDU og de ansatte ved museene ikke må bli for stor.

Ved å sammenligne forvaltningsorgan direkte underlagt KD og forvaltningsorgan med en 1-4-4 organisasjon har utvalget kommet fram til at en 1-4-4 organisasjon er mest hensiktsmessig. En slik organisasjonsform vil sørge for en tettest mulig tilknytning til universitetsmuseene gitt at

mandatet blir utformet på en hensiktsmessig måte. Utvalget mener at hovedfordelen er at universitets- og høyskolelovens § 1-4 (4) er fleksibel der organiseringen kan skreddersys formålet med hensyn til eierforhold, styrevalg, og styresammensetning. Dessuten kan en 1-4-4 organisasjon gi administrative besparelser innenfor økonomi- og personalforvaltningen, hvis organiseringen skjer innenfor ett av universitetene. En ulempe er at, avhengig av eierforholdet, det kan være vanskelig å drive eierstyringen av en 1-4-4 organisasjon enn av et tradisjonelt forvaltningsorgan.

Fordelen med et tradisjonelt forvaltningsorgan er at KD vil lettere kunne utarbeide nye vedtekter som gir klare styrings- og ansvarsforhold, enn hvis man har et samarbeidstiltak mellom universitetene. Dessuten vil en større nærhet til KD føre til at departementet tar større ansvar for NDU, enn hvis organisasjonen er en 1-4-4 organisasjon. Ulempen med organisering av et forvaltningsorgan direkte under KD er at det vil føre til økt makt til KD på bekostning av universitetsmuseene, og KD vil lettere tvinge de enkelte universitetsmuseene til samarbeid.

g. Hvorvidt rapporten gir svar på hvordan man best kan innpasse digitaliseringsarbeidet som allerede er gjort ved universitetsmuseene

Sametinget mener at dersom NDU skal bli et brukervennlig verktøy for skolebarn, allmennhet, forskere og forvaltere, må digitaliseringsarbeidet som er gjort ved museene innpasses i NDU på en gjennomtenkt og smidig måte, f. eks. ved å linke dette arbeidet direkte til de enkelte nettsidene i portalen.

Til tross for at rapporten gir en god oversikt av det digitaliseringsarbeidet som allerede er gjort ved universitetsmuseene og andre museer (NDU:40-55), mener Sametinget at utredningsrapporten *ikke* gir et klart og entydig svar på hvordan det eksisterende arbeidet best kan innpasses i et fremtidig NDU.

Sametinget er likevel veldig fornøyd med at utvalget henviser til flere nettportaler og databaser som er tilgjengelig og benyttes ved mange av museene (se oppsummering i neste avsnitt), fordi denne informasjonen gir nyttige tanker om hvordan det fremtidige digitaliseringsarbeidet best kan innpasses (NDU:40-55; 159 vedlegg 9.4).

I tillegg understreker utvalget at det er viktig å beholde miljøet og digitaliseringskompetansen som allerede er i MUSIT og DUG, fordi dette er kompetanse som er bygget opp gjennom flere tiår. Utvalget mener videre at utviklingen vil bli satt kraftig tilbake hvis NDU ikke klarer å ta inn i seg MUSITs operative deler som er tilknyttet Universitetet i Oslo. Siden det er viktig at de sentrale funksjonene i NDU er samlokalisert, og siden det er viktig for NDU å ta opp miljøet og kompetansen fra MUSIT og DUG, mener utvalget at NDU bør lokaliseres til Oslo (NDU:93-94).

Kort oppsummering av digitaliseringsarbeidet som beskrives i rapporten:

Rapporten nevner de første digitaliseringsforsøkene av universitetsmuseenes samlinger på 1970-tallet, og fokuserer deretter på samarbeidsprosjektene **Dokpro**, **UNADOK**, og **Muspro** som startet opp på 1990-tallet (NDU: 40-42). Deretter fokuserer rapporten på oppbygging og struktur av **MUSIT**, som er en varig samarbeidsorganisasjon mellom universitetsmuseene i Bergen, Oslo, Tromsø og Trondheim (NDU: 42-43).

Rapporten kommer inn på databasen **Artsdatabanken** som er en nasjonal kunnskapsbank om biologisk mangfold i Norge. Den viktigste oppgaven er å gi samfunnet informasjon om norske arter og naturtyper. Artsdatabanken har blant annet **Artskart** som formidler over 6 millioner

stedfestede artsfunn, og **Artsprosjektet** som kartlegger og dokumenterer dårlig kjente arter i Norge. Artsdatabanken er underlagt Kunnskapsdepartementet, og er administrativt organisert som en egen enhet ved Vitenskapsmuseet ved NTNU (NDU:43-45; 157 vedlegg 9.3).

Rapporten nevner **Askeladden** som ble opprettet av Riksantikvaren i 2004. Databasen er kartbasert og inneholder opplysninger om Norges kulturminner, inkludert hele spekteret av fredete kulturminner fra arkeologiske kulturminner, bygninger, kirker, **samiske kulturminner**, kulturminner på Svalbard og skipsvrak. Askeladden ajourføres av Riksantikvaren, fylkeskommunene, **Sametinget**, de arkeologiske universitetsmuseene og sjøfartsmuseene. Data fra Askeladden blir brukt i rapporteringen til statsbudsjettet, SSB -kulturstatistikken, KOSTRA, nøkkeltallrapportering, Miljøstatus, Rikets miljøtilstand og Norge Digitalt sine eiendomsopplysninger (NDU:45-46).

Rapporten nevner den internasjonale organisasjonen **Global Biodiversity Information Facility (GBIF)** som er initiert av Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) som igjen er en videreføring av Organization for European Economic Co-operation (OEEC). GBIF distribuerer primærdata om jordas biologiske mangfold via nettet, og i dag formidler organisasjonen ca 174 millioner artsfunn fra 290 databaser. Den norske forgreiningen **GBIF-Norge** distribuerer i dag over 3 millioner objekter fra norske samlinger fra mer enn 40 databaser (NDU:46 og www.norway-oecd.org).

Rapporten nevner **Revita** prosjekter som har som målsetting å revitalisere samlingene gjennom oppgradering av samlingenes bevarings-, sikrings- og dokumentasjonsforhold. Digitalisering og databaseutvikling er en del av det interne Revita arbeidet ved de enkelte museene (NDU:46-47).

Rapporten viser til at flere av universitetsmuseene har lokale **universitetsbibliotek** og databaser som er ment å ha en støttefunksjon for forskere. Disse filialene burde gjøres tilgjengelig for et bredere publikum som skolen og allmennheten. Siden bibliotekene er involvert i mange nasjonale og internasjonale digitaliserings- og samarbeidsprosjekter, mener utvalget at det vil være naturlig at et fremtidig NDU og universitetsbibliotekene oppretter samarbeidsrelasjoner, spesielt med tanke på **Open Access**. Tanken bak dette er at når brukere henter informasjon fra NDU, får de samtidig tips om relevant litteratur fra universitetsmuseene, og på samme måte dirigeres bibliotekbrukere til NDU, når de søker i bibliotekenes databaser (NDU:47-48).

Utvalget mener at NDU skal samarbeide med **Nasjonalbiblioteket** og arkivet om etablering av en løsning for langtidsbevaring av den digitale kulturarven som Kultur- og kirke departementet (KKD) varslet i St.meld. nr. 24 (2008-2009) *Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv* (NDU:48-49 og St.mld.nr.24 (2008-2009)).

Utvalget peker på at universitetsmuseene har en viktig rolle som samfunnsaktører og må derfor ta aktivt del i **den digitale allmenningen** dvs. summen av all den kunnskap og informasjon som ligger tilgjengelig i det virtuelle rom (NDU:48-49; 16; 20-21).

Rapporten sier at de norske kulturhistoriske museene foruten universitetsmuseene bruker verktøyet **Primus** for registrering og organisering av digital informasjon om sine samlinger. Primus er utviklet av Norsk Folkemuseum, Norsk Teknisk Museum, Maihaugen og Norsk Telemuseum med støtte fra Norsk museumsutvikling og ABM-utvikling (statens senter for arkiv, bibliotek og museum) (NDU:49-50 og St.meld. nr. 24 (2008-2009): 75-76).

KulturIT eies av Maihaugen og Norsk Folkemuseum, og ivaretar IKT-drift og -utvikling ved de to museene. KulturIT har i dag ansvaret for å forvalte, vedlikeholde og videreutvikle Primus, og

har blant annet lagt til programvaren **Imago** for katalogisering av billedkunst. Selskapet leverer sine IKT-tjenester til 12 andre museer og i tillegg har 35 museer sine samlingsdatabaser på felles servere hos KulturIT. Rundt 90 norske museer og 10 svenske museer bruker Primus for registrering av sine samlinger (NDU:49-50 og St.meld. nr. 24 (2008-2009): 75-76).

Nettstedet **PrimusWeb**, som driftes av KulturIT, formidler informasjon fra to regionale baser og fire av landets museer. Målet er at alle museenes samlingsdata skal publiseres på PrimusWeb, som relanseres i løpet av 2009 under navnet **www.digitaltmuseum.no**. KulturIT drifter i tillegg ca 10 **Asta**-databaser som tilbyr programvaren Asta5 som benyttes av museer og arkivinstitusjoner (NDU:49-50 og St.meld. nr. 24 (2008-2009): 75-76).

Noen viktige tall i rapporten om digitaliseringsarbeidet:

I rapporten kommer det frem at utvalget sendte ut et spørreskjema til hvert enkelt museum og MUSIT for å kartlegge dagens tilstand. Materialet ved universitetsmuseene består av gjenstander, objekter, observasjoner og belegg. Museene rapporterer om ulike typer objekter og materiale som zoologiske, botaniske, geologiske, arkeologiske, etnografiske, nyere kulturhistoriske, mumismatikk og middelalder. Hver gruppe har igjen undergrupper av objekter som varierer noe fra museum til museum, og i tillegg har museene dokumentasjonsmateriale som arkiv, foto, film og lyd. Museene ble bedt om å oppgi tall for alle typer av materiale de har i sin portefølje (NDU:51-52).

Universitetsmuseene har rapportert til utvalget at de **samlet har rundt 19,5 millioner objekter i sine samlinger** (NDU:53 tabell 1; 149-156: vedlegg 9.2.1, 9.2.2, 9.2.3). MUSIT har oppgitt 38 databaser fra ulike museer og samlinger. Her er det cirka 2,3 millioner poster fra alle fagfelt og museer, og omtrent 1,6 millioner av disse finnes i objektdatabaser. Tallene gir en viss indikasjon på størrelsesforholdet. Det er stor sprik mellom digitaliseringsprosent og hva som ligger i MUSITs databaser. Kun 1/6 av de digitaliserte objektene ved Bergen museum (BM), Kulturhistorisk museum (KHM), Tromsø museum Universitetsmuseet (TMU) og Vitenskapsmuseet (VM) ligger i MUSITs databaser. MUSIT forvalter ikke databaser fra Arkeologisk museum (Am) og Naturhistorisk museum (NHM). Dersom én post representerer étt objekt, utgjør objektene i MUSITs database cirka 14 % av det totale tallet på 19,5 millioner (NDU:53; 149-156: vedlegg 9.2).

På spørsmål om hvor mye av museenes materiale som er digitalisert svarer flere museer at rundt 90 % av enkelte samlinger er digitalisert. Men det er stor avstand mellom prosenttallet som museene rapporterer, og det som rapporteres fra MUSIT. For eksempel Bergen museum (BM) oppgir at 98 % av zoologisamlingen på rundt 3,2 millioner gjenstander er digitalisert, mens MUSIT oppgir tilsvarende rundt 190 000 poster i Oracle-basen for denne samlingen. Det er mange grunner til ulik rapportering og disse problemene må man finne løsninger for innen et NDU.

Rapporten viser til at det er ulik praksis ved universitetsmuseene når det gjelder registreringsrutiner og **bruk av databaser**. For de kulturhistoriske fagområdene arkeologi og etnografi brukes fortrinnsvis MUSITs Oracle-baser, mens for de naturhistoriske fagfeltene brukes mange ulike databaser. Totalt brukes det i dag 14-15 ulike typer databaser ved museene med tilsvarende mange fil-formater. MUSIT utforsker i dag programvaren KE Emu, med tanke på et felles database- og samlingsforvaltningssystem som kan brukes av alle museene og fagfeltene. En opptelling utført av MUSIT i forbindelse med evaluering av KE Emu har anslått at universitetsmuseene har over 250 natur- og kulturhistoriske databaser (NDU: 54; 150-156: vedlegg 9.2.2-9.2.3).

h. NDU utvalgets belysning av rettighetsproblematikken

Ved å se på de begrensningene som vil berøre NDUs muligheter til å tilgjengeliggjøre og formidle universitetsmuseenes materiale via nettet, mener Sametinget at utvalget har belyst de viktigste utfordringene det vil være å utvikle NDU i forhold til rettigheter på en tilfredsstillende måte.

Sametinget er uenig med utvalget om at NDU skal ha ubegrenset tilgang til alt materialet som er produsert av universitetsmuseene, fordi det ligger begrensninger i lovverket og i etiske regler, tradisjoner og sedvaner.

Utvalget har sett på følgende lover og internasjonale avtaler som vil regulere NDUs formidlingsmuligheter via nettet:

- a. **Åndsverkloven** (lov om opphavsrett til åndsverk; inkludert fotografiloven av 1995). Utvalget mener at opphavsretten til åndsverk er den rett som i størst grad vil være relevant i NDU-sammenheng.
- b. **Personopplysningsloven** (lov om behandling av personopplysninger).
- c. **Pliktavleveringsloven** (lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelige dokumenter).
- d. **Forvaltningsloven** (lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker).
- e. **Offentlighetsloven** (lov om rett til innsyn i dokument i offentlig virksomhet).
- f. **OECDs prinsipper** (retningslinjer for tilgang til offentlig finansierte forskningsdata). Omfatter i all hovedsak retningslinjer for digital eller digitalisert informasjon som kan formidles via nettet.
- g. **EUs grønnbok** (EU-kommisjonens bok om opphavsrett i kunnskapsøkonomien).
- h. **ICOMs etiske regler** (gjelder for museer over hele verden som er medlem av the International Council Of Museums). I det etiske regelverk heter det blant annet at ”*Museer er spesielt forpliktet til å gjøre samlingene og all relevant informasjon så langt som mulig fritt tilgjengelig. Det må likevel tas hensyn til begrensninger av fortrolighets- og sikkerhetsmessige årsaker*” (ABM-utvikling 2006:19).

Universitetsmuseene har rapportert til utvalget at de ikke har relevante avtaler som avklarer rettighetsforhold til materialet den enkelte har samlet inn eller produsert, eller de henviser til åndsverkloven og ICOMs etiske regelverk (NDU:63; 11-148: vedlegg 9.1).

Sametinget er enig med utvalget om at rettighetsproblematikken er svært komplisert med spørsmål som involverer mange ulike parter, fagfelt, lover, institusjoner og nasjoner. Derfor må det igangsettes en dypere analyse av problematikken. Sametinget er også enig med utvalget at NDU må ha tilgang til juridisk kompetanse da rettighetsproblematikken vil være aktuelt i overskuelig fremtid (NDU:55-64 og St.meld. nr. 24 (2008-2009):105-110).

Dearvvuodaiguin/Med hilsen

Ernst Thomassen
(Rådgiver)